

Vuk'uzenzele

O e tlisetšwa ke Dikgokagano tša Mmušo (GCIS)

English/Sepedi

Phupu 2020 Kgatišo 2

Tlhahlo mabapi le go bulwa gape ga dikolo
Letlakala 7

Afrika Borwa e theošeditšwe maemong a boraro

Mopresidente Cyril Ramaphosa o tsebagaditše gore Afrika Borwa e theošeditšwe maemong a boraro go thoma ka la 1 Phupu 2020 le gore mafapha a mantši a ikonomi a tlo bulwa le gape gore go tla fedišwa dikiletšo tše ntši tše mabapi le leemaema la batho.

Ge a be a bolela le setšhaba malobanyana ka dikgatelopele tša Afrika Borwa tša leano leo le lekaneditšwego kotsing go laola go phatlalala ga COVID-19, Mopresidente o boletše gore naga ye e tla ba le lemanoga leo le fapafapanego goya ka mafelo go swaragana le mafelo ao a nago le palo ya godimo ya bolwetši le diphetelo tša godimo.

Mafelo a palo ya godimo ya COVID-19

Mafelo ao a latelago a tsebagaditšwe bjalo ka ao a nago le palo ya godimo ya coronavirus. Ona a akaretša metsesetoropo ye latelago:

- Toropokgolo ya Tshwane
- Toropokgolo ya Joha-

- nnesburg
- Ekurhuleni
- eThekweni
- Boemakepe bja Nelson Mandela
- Toropokgolo ya Buffalo le
- Motsekapa.

Mafelo a mangwe ao a hlaotšwego bjalo ka ao a nago le palo ya godimo ya bolwetši bjo ke West Coast, Overberg le mebasepala ya selete ya Cape Winelands gola Kapa Bodikela, Selete sa Chris Hanani gola Kapa Bohlabela, le Selete sa iLembe gola KwaZulu-Natal.

Lefelo la palo ya godimo

ya bolwetši le hlalošwa bjalo ka lefelo leo le nago le batho ba go feta ba bahlano bao ba fetetšwego godimo ga batho ba bangwe le ba bangwe ba 100 000 goba fao diphetelo tše diswa di hlatlogago ka lebelo.

Go phenkgišana le baerase ye mo mafelong a, mmušo o tla phethagatša magato ao a tseneletšego ao a nepilego go fokotša palo ya diphetelo tše diswa tša bolwetši.

“Re hloma magato ao a ka onafaditšwego a diphuruphutšo, taolo ya diphetelo le taolokakaretšo. Re tla

romela sehlopha sa bašomi ba maitemogelo ba nako tšohle lefelong lefe goba lefe la palo ya godimo ya bolwetši bjo,” a realo Mopresidente.

Sehlopha se se tla akaretša ditsebi tša malwetši setšhabeng, dingaka tša mo setšhabeng, baoki, bašomedi ba maphelo a setšhaba, ditsebi tša maphelo a bohle le bašomedi ba ditirelo tša tšhoganyetšo tša bongaka, ebile ba tlo thekgwa ke ditsebi tše tšwago nageng ya Cuba.

“Re tla kgokaganya lefelo lefe goba lefe la palo ya godimo ya diphetelo le ditirelo tša go

dira diteko, dinolofatši tša go ipeela thoko, dinolofatši tša go itswalelela o le noši, dikalafo, mepete ya maokelo le go lota mehlala ya bao ba kopanego le bao ba fetetšwego ke bolwetši.

“Ge go ka ba maleba, karolo efe goba efe ya naga e ka bušetšwa maemong a bone goba a bohlanogona go phatlalala ga bolwetši go sa laolege go sa kgathale magato a rena le ge go nale le kotsi ya gore dinolofatši tša rena tša maphelo di ka tlalelwa,” a realo.

Lenaneo la mafelo a palo ya godimo ya bolwetši bjo le tla fetlekwa morago ga dibeke tše dingwe le tše dingwe tše pedi goya ka kgatelopele ya baerase ye.

Go bulwa ga ikonomi

Phethagatšo ya magatotemošo a maemo a boraro ao a thomilwego mathomong ga Phupu 2020, a be a ama go boela mošomong ga mafapha a mantši a ikonomi, eupša seo se swanetše go dirwa ka go latela ditshepedišo tša maphelo tše tiišeditšwego letsogo le melao ya go katoga batho ba bangwe.

Bašomi ba bantši ba mmušo le bona ba boetše mešomong goya ka dipeakanyetšo tša Molao wa tša Maphelo le Polokego Mešomong le goya ka fao ba

• E tšwelapele letlakaleng la 2

Go bala Vuk'uzenzele Ikhweletše GOVAPP mo go:

Nyaka SA Government mo go Google playstore goba mo go appstore

IKGOKAGANYE LE RENA GO

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Diwepsaete: www.gcis.gov.za

E-mail: vukuzenzele@gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za

Mogala: (+27) 12 473 0353

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

VUK'UZENZELE KE MAHALA, GA E REKIŠWE

TSHEDIMO O YA COVID-19

• E tšwelapele go tšwa letlakaleng la 1

hlahlilwego ke Kgoro ya Tirelo le Taolo ya Setšhaba, ka tšhomišano le dikgoro tše dingwe tša mmušo ka moka.

Ditšhepedišo le dithulaganyo mafelong a mešomo

Ka ge mafapha a mantši a ikonomi a bulwa, mmušo o tla bea tshepho ya ona go matsapa a go ipopa setšhabeng gotee le bakgathatema ka moka ba bohlokwa go kalokana le mabakakgolo ao a hlalago kotsi mafelong a mešomo le kgokagano magareng ga bašomedi le batho setšhabeng.

“Ka gona, re tla be re ruma palo ye bonagalago ya ditšhepedišo tša mafapha ebile re tla nyaka gore khamphani ye nngwe le ye nngwe e hlame thulaganyo ya yona ya lefelo la mošomo pele e ka bula gape,” a realo.

Go ya ka dithulaganyo tše, go tla nyakega gore dikhamphani di hlome magato a go hlohleletša tlhweko le a go katoga batho ba bangwe gotee le dinolofatši tša gona; go tla nyakega gore dikhamphani di lekole bašomi ge ba fihla mešomong tšatši ka tšatši, bao ba ka bego ba fetetšwe ba tswalelwe ba le noši le go dira dipeakanyo tša gore ba dirwe ditoko.

“Dikhamphani di swanetše go thuša gape ka go lota melhala ya bao ba kopanego le bao ba fetetšwego ke bolwetši bjo ge diteko di laetša gore bašomi ba nale bolwetši. Ka

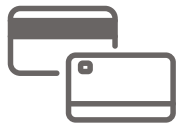
baka la go ba kotsing ga bona, bašomi ka moka ba mengwaga ya ka godimo ga ye 60 le bao ba nago le malwetši a mangwe mebeleng go swana le bolwetši bja pelo, bolwetši bja go hema bja go se folele sa ruri le kankere ba swanetše go dula ka magae,” a realo Mopresidente.

Bašomi bao ba kgonago go šoma ka magaeng ba swanetše go dumelelwa go dira bjalo.

Ka go latela magato a, ditirelo ka moka tša go bopša ga dipahlo, tša meepo, tša ditšhelete, tša ditsebi le tša kgwebo, tša theknolotši ya ditshedimošo, tša dikgokagano, tša mmušo le tša babegaditaba di tla bulwa gape ka la 1 Phupu 2020.

Dipeakanyetšo tše maleba tša go thoma ka leswa le tša go dira dilo ka dikgato go tla nyakega gore di hlongwe lefelong lefe goba lefe la mošomo.

“Dikgwebo tša thekišobontši le tša bogwebi di tla bulwa ka botlalo, go akaretšwa le mabenkele, di-spaza le bagwebi ba mebileng.

Ditirelo tša e-commerce le tšona di tla tšwelapele go bulwa. Mafapha a mangwe ao a butšwego nako ya go feta, go swana le temo le kagodithokgwa, ditirelokholo, ditirelo tša bongaka, tšweletšo ya dijo le go dirwa ga ditšweletšwa tša tlhweko, le tšona di tla dula di butšwe ka botlalo,” a realo.

Ditiragalo tša ikonomi tša kotsi ya godimo di ileditšwe

Ditiragalo tša ikonomi tša kotsi ya godimo di tla dula

di butšwe. Tšona di akaretša:

- Diresturente, dipara le dithabene, ntle le go tlišetšwa goba go itatela dijo.
- Madulo le maeto a difofane a ka mo nageng, ntle le maeto a kgwebo ao a tlo dumelelwago ka dikgato ka matšatšikgwedi ao a tlo tsebagatšwago.
- Dikhonferense, ditiragalo ka kakaretšo, ditiragalo tša boithabišo le tša dipapadi.
- Ditirelo tša tlhokomelo ya batho, go akaretšwa go dira meriri le ditirelo tša go botsefatša mmele.

Leemaema la batho le thekišo ya madila

Batho ba tlo kgona go itšhidulla nako efe goba efe mo letšatšing, go akaretšwa gore se ga se dirwe ka sehlopha. Kiletšo ya mesepelo ya batho le yona e tlo fedišwa.

“Madila a ka rekišwa gore

batho ba nwele ka magae a bona feela ka tlase ga maemo ao a tiišeditšwego letsogo, ka matšatši ao a itšego a beke le ka dinako tše fokoditšwego.

Dikwalakwatšo mabapi le taba ye di tla dirwa ge re šetše re rumile ditherišano tša rena le lefapha le ka dipeelano tša go fapafapana,” a realo Mopresidente.

Thekišo ya ditšweletšwa tša

motšoko e tla dula e ileditšwe Maemong a Boraro, ka baka la kotsi ya maphelo ya go amana le go kgoga motšoko.

“Dikopano ka moka di tla dula di ileditšwe, ntle feela le mahu ao a swanetšego go ba le batho ba go se fete 50

goba dikopano tša mafelong a mošomo ka merero ya go amana le tša mošomo,” a realo.

Batho ba letele tlhatlogo ya diphetelo tša bolwetši

Mopresidente Ramaphosa o bolela gore, ka gona go itokišetša tlhatlogo ye letetšwego ya diphetelo tša COVID-19 ka mo nageng, mepete ya maokelo ya go balelwa go 20 000 e be e beetšwe thoko ebile e gare e beelwa thoko go šetša feela ditiragalo tša COVID-19, le gore maokelo a 27 a nakwana a gare a agwa go potologa naga.

“A mantši a maokelo a a itokišeditše go amogela balwetši ba coronavirus.”

Mopresidente o bolela gore mmušo o thabela mošomo wo bahlankedi ba setšhaba ba tšwelago pele go o dira, kudukudu bao e lego bona ba mathomo mo ntweng ya kgahlanong le COVID-19.

“Polokego ya bašomi ka moka, go akaretšwa le bahlankedi ka moka ba setšhaba, ke taba ya go hlobaetša kudu go rena. Re tla tšwelapele go dira botšohle bja rena go netefatša kabo yeo e lekanego ya didirišwa tša tšhireletšo ya mmele go fihlelela polokego

ya batho ka moka ge ba le mešomong.

“Dilong ka moka, segolothata ke gore re fokotše kgonagalo ya phetelo ya baerase ye le go hlola tikologo ya go bolokega bathong ka moka,” a realo. **U – SAnews.gov.za**

Dikeletšo tše o ka di latelago go efoga go fetelwa ke bolwetši bja coronavirus

- » Dula ka gae ka fao o ka kgonago ka gona.
- » Gopola go katoga batho ba bangwe.
- » Aparara maseke sefahlegong.
- » Hlapa matsogo gabotse ka sesepe. Hlapa bokamorago bja matsogo a gago, gare ga menwana le ka fase ga manala. Dula o hlapa matsogo a gago ka sesepe pele o eja le ka morago ga ge o e tšwa ka ntle.
- » Thiba molomo wa gago ka thišu ge o gohlola goba o ethimola. Ka nako tšohle, efoga go swaraswara sefahlego sa gago ka matsogo a ditšhila. Ge o gapeletšega go swaraswara sefahlego, netefatša gore o hlapa matsogo a gago gabotse ka sesepe.
- » Nyaka thušo ya bongaka ge o ikwa o se gabotse mmeleng. Dika tša setlwaedi tša COVID-19 mmeleng di akaretša go gohlola, nko ya go elela mamina, go fišafiša le go felelwa ke moya. Ge e ba o itemogela dife goba dife tša dika tše, hwetša thušo ya bongaka ka nako.

Go hwetša tshedimošo ka botlalo, leletša nomoro ya mogala ya go šoma bošego le mosegare ya Sehlongwa sa Bosetšhaba sa Malwetši ao a Fetelanago ya 0800 029 999 goba o ye wepsaeteng ya www.health.gov.za le ya www.nicd.ac.za

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production
Khusela Diko | khusela@gcis.gov.za

Editor-in-Chief
Tyrone Seale | tyrone@gcis.gov.za

Managing Editor
Ongezwa Mogotsi
ongezwa@gcis.gov.za

News Editor
Noluthando Motswai

Writers
More Matshediso, Jauhara Khan
Silusapho Nyanda

Senior Designer | Tendai Gonese
Junior Designer | Tsholofelo Sepeng

Language Practitioners

Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatshe
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu
Witness Ngobeni

Vuk'uzenzele
is published by Government
Communications (GCIS)

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Printed by: RISING SUN PRINTERS
For Ethical and Quality Service

Distributed by: ON THE DOT

"BJALE KE NAKO YA GORE KA MOKA GA RENNA RE ŠOME MMOGO RE HLOMPHE NELSON MANDELA, RE AGE AFRIKA BORWA YE MPSHA YA BOHLE."

MOPRESIDENTE CYRIL RAMAPHOSA

#SendMe

RE GO AGELA BOKAMOSO BJO BOKAONE
RE ITHUTA GO MADIBA

A re šireletšeng le go thekga bana ba rena

Letšatši la Boditšhabatšhaba la Tšhireletšo ya Bana, leo le ketekwago ka la 03 Phupu lefaseng ka bophara, le goga šedi ya batho ditokelong tša bana le polokegong ya bona.

Ka tsela ye maleba, ka lona letšatši leo ke Letšatši la Bolefase la Ditšhabakopano la Batswadi, la go hlomphe boikgafu ba batswadi le bahlokamedi polokegong ya bana.

Ke rata go leboga dimilione tša batswadi, bokoko le borakgolo le bahlokamedi Afrika Borwa ka bophara bao ba tšwelago pele go kgatha tema ye bohlokwa mo mengwageng ya mathomo ya tlhalefo ya badudi ba bannyane ba naga ye, e lego bana. Tlhohleletšo, thekgo le tšhireletšo ye e fiwago bana go tšwa batswading ba bona le bahlokomeding ba bona e bohlokwa lethabong la bona la ka moso le katlegong ya bona.

Ka la 1 Phupu 2020 naga e thomile kgato e ntshwa mo phenkgišanong ya yona kgahlanong le *coronavirus*. Ditiragalo tše ntši tša ikonomi le tša leago di thomile ka leswa, go akaretšwa le go bulwa gape go dikolo ka dikgato.

Re boletše gore re bula dilo ganyane ganyane, ka go hlahlwa ke dikeletšo tša boramahlale ba rena le go etwapele ke diti-

ragalo tša kgonthe setšhabeng le ditherišano tše swerwego le bakgathatema.

Mo dibekeng tše mmalwa tše fetilego, re itokišeditše go boela dikolong, re bile le ditherišano tše nabilego le tše tseletšego gotee le bakgathatema ka moka sedikong sa thuto. Ditherišano tše di hlahlile lemanoga la rena mo mošomong wo o raranego e bile o le boima.

Ba bantši ba bakgathatema ba, go akaretšwa barutiši le batswadi, ba laeditše ka fao ba hlobaetšwago ke seemo sa boitukišo ba dikolo tše ntši. Re ba kwele, re amogela dipelaelo tša bona e bile re tšea magato a maleba go rarolla dipelaelo tša bona le ditšhišinyo.

Go a kwešišagala gore batswadi ba bantši le bahlokamedi ba nale maikutlo ao a tswakatswakanego nakong ye mabapi le go bulwa gape ga dikolo. Go nale kimollo ya gore bana ba tla kgona go tšwetšapele dithuto tša bona morago ga go seye diphaphošing le diholong tša bofahloši. Baswa ba fišegelwa go ba ka diphaphošing gape le go bona bagwera le barutiši ba bona.

Eupša go nale poifo ka lehla-koreng la batswadi, barutiši le barutwana ka bobona.

Batswadi ba nyaka kgonthišešo ya gore magato a maleba a tlo go hlongwa go šireletša baru-

twana ka botlalo. Polokego ya bana go ya ka ponego ya tša maphelo le ya bophelo ga se taba ye re ka hlwago re ngangile mahloga ka yona. Ke taba ye tlogo pele ga tšohle.

Ge re le gare re itokišetša go bulwa ganyane ganyane ga dikolo le mafelo a thuto ya godingwana, makgotlataolo a thuto a be a šoma ga boima mešomong a hloma magato a maleba a maphelo le a polokego. Sengwalwa seo se hlamlwego mabapi le ditshepedišo tša motheo tša go šoma di filwe dikolo ka moka. Ditshepedišo tše tša motheo tša go šoma di akaretša merero ya go swana le tlhahlo le go tsebišwa ga mafelo go bao ba tla bego ba lekola batho dikolong, peakanyoleswa ya tšhupadipaka le go fetša sebopego sa diphaphoši gore di fihlelele dinyakwa tša go katogana.

Re tšwelapele ka tshepedišo ya go tliša didirišwa tša tšhireletšo ya mmele le go netefatša go ba gona ga meetse le ditirelo tša tlhwekišo. Ge dithuto di thoma ka diphaphošing, di tla dirwa ka fase ga maemo a go tšireletšwa letsogo ka palo yeo e theošitšwego ka tsela ye nepagetšego ya barutwana le baithuti.

Bjalo ka batswadi, barutiši, makgotlataolo a dikolo (di-SGB) le mmušo, re a kwana

gore ga go na sekolo seo se swanetšego go bulwa go fihlela ge go hlongwa magato a dinyakwa tša polokego. Go swanetše gore tšohle di be molaleng ka maemo a boitukišo a sekolo sefe goba sefe. Motho mang le mang yo e lego mokgathatema, e kaba motswadi, moleloko wa SGB, morutiši goba mohlankedi wa mmušo o swanetše go kgona go ba le tshedimošo ye nepagetšego ka seemo sa boitukišo sa sekolo se sengwe le se sengwe. Ke maikarabelo a rena ka moka go netefatša gore tikologo ya go ithuta e bolokegile.

Ke rata go rolela batswadi le bahlokamedi kefa, kudukudu ka tema yeo ba e kgathilego dikgweding tše pedi tša go feta. Ka ge dikolo di be di tswaletšwe, ba ile ba swanela ke go tšea maikarabelo a magolo a tšatši ka tšatši a thuto le a tlhabollo ya bana ba bona. Batswadi ba bantši le bahlokamedi ba ile ba swanela ke go thuša ka mešomo ya bona ya sekolo ka magaeng, gomme seo sa ba dira gore ba thabele mošomo wo boima wo o dirwago ke barutiši tšatši ka tšatši.

Ge go tswalelwa ga naga go fedišwa le ge barutwana ba boela dikolong, rena bjalo ka batswadi re swanetše go tšwelapele go kgatha tema ya rena ka mafolofolo dithutong

tša bana ba rena, e kaba ka go tsenela di-SGB, go ithaopa go thuša dikolo ka ditirelo goba mehuta ye mengwe ya thušo.

Batswadi ba ka tsentsha matsogo ka go ithaopa go hlwekiša dikolo, go thoma ditšhengwana tša merogo le gape go ba karolo ya dikomiti tša polokego ya dikolo tša kgauswi. Se se ka fetša dikolo gore e be dikolo tša makgonthe tša setšhaba.

Le ge e le gore re ka ikwa re fišega le go boifa ge barwa le barwedi ba etšwa ka matsogong a rena a tlhokomelo goya dikolong, re swanetše go hlhohleletšwa ke ntlha ya gore go tšeerwe matsapa ka moka go ba šireletša.

Bjalo ka batswadi, le beile tshepho ya lena go rena ka pabalalo le polokego ya bana ba lena. A re a tšee bofefo maikarabelo a. Mo dibekeng le mo matšatšing ao a tlogo, re tla be re beile leihlo go boela dikolong.

Ge re latela ditshepedišo le go latela magato ka moka a polokego, bjalo ka batswadi, barutiši, setšhaba le baithuti, re tla atlega go fokotša kotsi yeo e tlišwago ke *coronavirus*.

Se se šalang ke gore ke fela magato a rena ka o tee ka o tee le magato a rena a mohlakanelwa ao a tlo dirago gore bana ba rena ba bolokege. Tšohle tšeo re tla di dirago go tloga mo, re swanetše go di dira mmogo. **V**